

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas No.:1962/208

Karar No.:1963/1

Karar tarihi:4/1/1963

Resmi Gazete tarih/sayı:13.3.1963/11354

İtirazda bulunan : Mardin Asliye Ceza Mahkemesi

İtirazın konusu : Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri hakkındaki 6761 sayılı kanunun 3 üncü maddesiyle 12 nci maddesinin (f) ve 14 üncü maddesinin 6 sayılı bentlerinin Anayasaya aykırı olduğu ileri sürülerek iptali istenmiştir.

Mardin C. Savcılığınca, Kaya Şatana ve arkadaşlarının Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri hakkındaki kanuna aykırı harekette bulunduklarından 6761 sayılı kanunun 3 üncü maddesi ve 12 nci maddesinin (f) bendi delâletleriyle 14 üncü maddesinin 6 sayılı bendi uyarınca cezalandırılmaları isteğiyle kamu dâvası açılmıştır.

Mardin Asliye Ceza Mahkemesinde yapılan yargılama sırasında; sanıklar ve müdafileri ve düşüncesi sorulan C. Savcısı uygulanması istenen kanun hükümlerinin Anayasaya aykırı olduğunu ileri sürmüşlerdir

Mahkemece de; Anayasanın 11 inci maddesindeki "Temel hak ve hürriyetiler, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir. Kanun, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerle olsa bir hakkın ve hürriyetin Özüne dokunamaz" hükmünün, haklar ve hürriyetler konusuna Anayasanın çok önem verdiğini ortaya koyduğu ve Anayasanın 20 nci maddesinin, herkese toplu olarak düşüncelerini her türlü araçlarla ifade serbestliği tanıdığı ve 28 inci maddesinin de herkesi önceden izin almaksızın silâhsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahip kıldığı halde, 6761 sayılı kanunun 3 üncü maddesinin toplantı ve gösteri yürüyüşü yapabilmek için en az 43 saat önce üç kişilik bir tertip heyeti vasıtasıyla yerin en büyük mülkiye âmirine beyanname verilmesini şart kıldığı, aynı kanunun 12 nci maddesinin (f) bendinin, gösteri ve protesto maksadiyle yahut maksadı mahsusa müstenit olarak toplanılmasını, toplantıya bilerek sebebiyet verilmesini veya hazırlanmasını yahut bu hususta zabıtaca alman tedbirlere riayet olunmamasını, kanunsuz toplantı ve yürüyüş saydığı ve 14 üncü maddesinin 6 sayılı bendinde bu kabil toplantı ve gösteri yürüyüşü yapanlar hakkında ceza tayin ettiği cihetle bu hükümlerin Anayasa'nın özüne ve toplantı ve yürüyüş yapma hürriyetini önceden izin alma şartına bağlı tutmayan 28 inci maddenin sözüne aykırı olduğu kanısına varıldığı gerekçesiyle Anayasa'nın 151 inci maddesi uyarınca dâvanın görülmesinin geri bırakılmasına ve konu ile ilgili kâğıtlarla kararın birer örneklerinin mahkememize gönderilmesine 27/9/1952 gününde karar verilmiştir.

Mardin C. Savcılığının 2/10/1962 gün ve 832 sayılı yazısı ile 5/10/1962 gününde mahkememize gelen karar ve ekli kâğıtların, Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 15 inci maddesi uyarınca yapılan ilk incelemesinde; başvurunun Anayasa'nın 151 ve Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri hakkındaki 22/4/1962 gün ve 44 sayılı kanunun 27 inci maddesine uygun olduğu görüldüğünden esasının incelenmesine dair verilen 15/10/1962 günlü karar üzerine düzenlenen rapor, Mardin Asliye Ceza Mahkemesi kararı ve ekleri 6761 sayılı kanun ile bu kanunun gerekçesi, encümen

Mazbatası Türkiye Büyük Millet Meclisi müzekkere tutanakları ve Anayasa'nın bu konudaki hükümleriyle Anayasa Komisyonu raporu, Temsilciler Meclisi müzakere tutanakları okunduktan sonra gereği görülüşüp düşünöldü:

Mardin Asliye Ceza Mahkemesine açılan dâvada itiraza konu olan kanun maddeleri :

1- 6761 sayılı kanunun 3 üncü maddesi :

"İkinci maddede tasrih edilen haller haricinde açık veya kapalı yer toplantıları veya gösteri yürüyüşü yapabilmek için toplantı yahut yürüyüşten en az 43 saat önce o yerin en büyük Mülkiye Âmirine, siyasî ve medenî haklarını kullanma selâhiyetini haiz ve bu yerde daimî ikametgâhı bulunan üç kişilik bir tertip heyeti tarafından beyanname verilmesi ve bu beyannamede;

A) Toplanmanın veya gösteri yürüyüşünün mevzuu ile maksat ve gayesinin;

B) Toplantı ve gösteri yürüyüşünün yapılacağı mahal, gün ve saatin, gösteri yürüyüşünün takip edeceği yol ve istikâmetin, toplanma ve dağılma yerlerinin;

C) Bunları idare edeceklerle toplantıda konuşacak olanların hüviyet ve ikametgâhlarının; açıkça ve tafsilen gösterilmesi mecburidir."

2- Aynı kanunun 12 nci maddesinin "aşağıda yazılı toplantı veya gösteri yürüyüşleri, kanunsuz toplantı veya yürüyüştür" hükmündeki ilk fıkrasına bağılı bulunan (f) bendi :

"Her nerede olursa olsun, tezahürat veya gösteri veya protesto maksadiyle yahut maksadı mahsusa müstenit olarak toplanılması veya böyle bir toplantıya bilerek sebebiyet verilmesi veya hazırlanması yahut bu hususta zabıtaca atman tedbirlere riayet olunmaması"

3- Adı geçen, kanunun 14 üncü maddesinin 6 sayılı bendi :

"12 nci maddenin (d), (e) ve (f) bentlerine muhalif hareket edenler, 13 üncü madde hükmü tatbik edilmekle beraber, altı aydan iki seneye kadar hapis ve (1000) liradan (5000) liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırır ve suçta kullanılan her türlü vasıtalar da zabıt ve müsadere olunur.

Silâhlı toplantı veya gösteri yürüyüşü tertip edenlerle, silâhlı olarak iştirak edenler Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar hakkındaki Kanun hükümleri mahfuz kalmak şartıyla bir seneden üç seneye kadar hapis ve (1000) liradan (5000) liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır."

hükümlerini kapsamaktadır.

Mahkeme kararı gerekçesinde, önceden izin alma şartını kapsayan yani kanunun 4 üncü maddesi söz konusu edilmekte ise de; iddianamede önceden izin alma şartına uyulmadığı belirtildiğı halde sevk maddeleri arasında sözü geçen 4 üncü maddeye yer verilmemiş ve mahkeme kararının sonunda da Anayasa'ya aykırı olduğı kanısına varılarak mahkememizce incelenmesi istenen maddeler arasına 4 üncü madde katılmamış ve dâvaya bakmakta olan mahkemenin, o dava sebebiyle uygulanacak kanun hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olduğı kanısına varırsa Anayasa Mahkemesine

başvuracağı, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri hakkındaki 44 sayılı Kanunun 27 nci maddesinde açıklanmış olmasına göre, aykırı hareket halinde, cezası da ayrı ayrı bir fıkra da gösterilen, 4 üncü maddenin inceleme dışında bırakılması zaruri görülmüş ve inceleme sadece bu kanunun, yukarıda anılan, 3 üncü maddesine ve 12 nci maddenin (f) ve 14 üncü maddenin 6 sayın bentlerine hasredilmiştir.

Bu esas çevresinde yapılan incelemede;

334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının Temel Haklar ve Ödevlere ait İkinci kısmının, kişinin haklarını ve ödevlerini kapsayan ikinci bölümünde yer alan 20 nci maddesinde: (herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlerini söz, yazı resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir. Kimse düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz). Ve 28 inci maddesinde ise (Herkes, önceden izin almaksızın, silâhsız ve saldırısız toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptir. Bu hak, ancak kamu düzeninin korumak için kanunla sınırlanabilir.) denmektedir. Buna göre silahsız ve saldırısız olmak şartıyla herkesin toplantı veya gösteri yürüyüşü yapabileceği ve önceden izin almak zorunda olmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Ancak, bu hakkın, kamu düzenini korumak için kanunla sınırlanabileceği esası elâ maddenin son fıkrası ile kabul edilmiştir. Bu sınırlamanın ölçüsünün ne olacağı, kanun koyucunun alabildiğine serbestliğe sahip bulunup bulunmadığı hususunda maddede bir açıklama yapılmamış ise de, Anayasanın temel haklar ve ödevler kısmının birinci bölümünde yer alan 11 inci maddesi, bu konuda gerekli ölçüyü koymuş bulunmaktadır. Gerçekten 11 inci maddede (Temel hak ve hürriyetler, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir. Kanun, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve milli güvenlik gibi sebeplerle de olsa, bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz)- denilmek sureliyle temel haklarda kanunla yapılabilecek sınırlamanın niteliği belirtilmiş bulunmaktadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri hak ve hürriyetlerinin temel haklardan olduğundan da şüphe yoktur.

Bu hükümlerin ışığı altında 6761 sayılı kanunun itiraz konusu maddelerinin ele alınması, dâvanın çözümü bakımından, gerekli görülmüştür :

1- 6761 sayılı kanunun 3 üncü maddesiyle toplantı ve gösteri yürüyüşü konusunda yapılan sınırlama, kanunun, 2 nci maddesinde gösterilen haller dışında açık veya kapalı yer toplantısı veya gösteri yürüyüşü yapabilmek için (Toplantı ve yürüyüşten en az 48 saat önce o yerin en büyük mülkiye âmirine üç kişilik bir tertip heyeti tarafından toplantının mevzuunu, maksat ve gayesini yer, gün ve saati, takip edeceği yol ve istikâmeti, toplanma ve dağılma yerlerini, idare edenlerle konuşanları hüviyet ikâmetgâhlarını gösterir bir beyannamenin verilmesi mecburiyetinden) ibarettir.

Bu madde ile konulan hükümler, her hangi bir konuda yapılmak istenen toplantı veya gösteriyi açıkça yasaklayıcı veya Örtülü bir şekilde yapılamaz hale koyucu veya ciddi surette güçleştirici ve amacına ulaşmasını Önleyici ve etkisini ortadan kaldırıci nitelikte olmadıklarından hürriyetin özüne dokunulmadığı meydandadır. Zira bu yolda bir beyanname vermekle toplantı veya gösteri yürüyüşü yapılabilir.

Beyanname ile bildirilmesi istenen hususlar; kamu düzenini korumakla görevli ve sorumlu makamların gerekli güvenlik tedbirlerini vaktinde almamalarını sağlamak içindir. Aksi takdirde, yani gerekli tedbirlerle maksat ve amacı içerisinde geçmesi sağlanmayan toplantı ve yürüyüşler, kamu düzenini bozucu ve kişilerin hak ve hürriyetlerini zedeleyici sonuçlar verebilirler. Bu bakımlardan beyanname verme işinin,

sadece toplantı veya yürüyüş için izin alınmasını sağlamaya yarayan bir işlem sayılması doğru delildir. Kaldı ki; bu yon Anayasanın 28 inci maddesinin Temsilciler Meclisinde görüşülmesi sırasında tartışma konusu yapılmış ve sonunda komisyon sözcüsünün, Anayasanın 28 inci maddesinin, ilerde toplantı ve gösteri yürüyüşünü düzenleyecek olan özel kanunda (Haber vermek) zorunluğunun konulmasına engel olmayacağını, kanun koyucunun böyle bir yükümlülüğü koyabileceğini açıkça bildirmesi üzerine konuşma kesilmiş ve madde bu günkü şekli ile kabul edilmiştir. (Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi cilt 3, sahife 227, 228)

Bu sebeplerle; İtiraz konusu 6761 sayılı kanunun 3 üncü maddesi hükmü Anayasanın özüne ve 11, 20 ve 28 inci maddeleri hükümlerine aykırı görülmemiştir.

2- 6761 sayılı kanunun 12 nci maddesinin, birinci fıkrasında "Aşağıda yazılı toplantı veya gösteri yürüyüşleri kanunsuz toplantı veya yürüyüştür", denildikten sonra yasak eylemler birer birer sayılmış ve bu arada itiraz konusu (f) bendiyle de "her nerede olursa olsun tezahürat veya gösteri veya protesto maksadiyle yahut maksadı mahsusla müstenit olarak toplanılması veya böyle bir toplantıya sebebiyet verilmesi veya hazırlanması yahut bu hususta zabıtaca alınan tedbirlere riayet olunmamasını" kanunsuz toplantı ve yürüyüş olarak kabul edilmiştir.

Yukarıda 3 üncü madde ile ilgili olarak yapılan açıklamadan da anlaşılacağı üzere Anayasamız, 28 inci maddesi ile silâhsız ve saldırsız olmak şartıyla toplantı ve gösteri yürüyüşü yapmak hakkının kişilere temel hak olarak tanımıştır. Gerek bu maddede, gerekse Anayasanın diğer maddelerinde, konular bakımından, bu hakkın sınırlandırılmasına dair bir kayıt yoktur. Bu madde ile düşünce hürriyetini kapsayan 20 nci madde karşısında, silâhsız ve saldırsız olmak ve özel kanunun kamu düzenini korumak için koyduğu kayıtlara uymak şartıyla kişilerin ister gösteri, ister protesto maksadı ile veya sair fikir, düşünce ve maksatlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahip olduğunda şüphe ve tereddüdü gerektirir bir yön yoktur. Hal böyle iken, silâhsız ve saldırsız olsa ve Özel kanunun kamu düzenini sağlamak için koyduğu kayıtlara uyulmuş bulunulsa dahi söz konusu 12 nci maddenin (f) bendinde sayılan şekil ve maksatlarla yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşleri, kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşü diye tavsif ve suç olarak tesbit ve kabul edilmiş bulunmaktadır. Gösteri ve protesto maksadiyle yapılacak toplantıların ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanması ve yine bu bentte yer alan ve neyi ifade ettiği açıkça anlaşılmayan ve her türlü yoruma elverişli bulunan (Maksadı mahsus) gibi terimlerle belirtilen hükümler, kişinin temel haklarından olan toplantı ve gösteri yürüyüşünün belli şekil ve konularını kökünden kaldırmakta ve bu sebeple de Anayasanın 11 inci maddesinin 2 nci fıkrasına aykırı olarak (Hak ve hürriyetin özüne) dokunmaktadır.

Bu açıklamalara göre 6761 sayılı kanunun 12 nci maddesinin (f) bendinin, Anayasanın 11, 20 ve 28 inci maddeleri hükümlerine aykırı olduğu sonucuna varılmıştır.

3- 6761 sayılı kanunun 14 üncü maddesinin 6 sayılı bendi, 12 nci maddenin (d), (e) ve (f) bentlerine aykırı hareket edenlere uygulanacak cezaları göstermektedir.

İtiraz ise, sadece 12 nci maddenin (f) bendine ilişkindir. Bu sebeple 14 üncü maddenin 6 sayılı bendindeki (d) ve (e) bentleri inceleme konusu dışında bırakılmıştır.

Yukarıda 12 nci maddenin (f) bendinin Anayasaya aykırılığı teshil ve kabul edilmiş olduğundan bu bende aykırı davranışı cezalandıran 14 üncü maddenin 6 sayılı bendinde (f) harfiyle belirtilmiş olan ceza hükmünün de Anayasaya aykırı olduğunu kabul etmek gereklidir.

Sonuç : 1- 6761 sayılı kanunun 3 üncü maddesi Anayasa'ya aykırı olmadığından bu konuya ilişkin İtirazın reddine oybirliği ile :

2- Aynı kanunun 12 nci maddesinin (f) bendinin, Anayasa'ya aykırı bulunduğundan, iptaline oybirliği ile;

3- Aynı kanunun 14 üncü maddesinin 6 sayılı bendinin, sadece 12 nci maddenin (f) bendine ilişkin hükmünün de, Anayasa'ya aykırı görüldüğünden, iptaline üyelerden Şemsettin Akçoğlu'nun, 12 nci maddenin (f) bendi iptal edildiğine göre bu hususta ayrıca karar vermeye yer olmadığı yolundaki görüşüne karşı, oyçokluğu ile,

4/1/1963 gününde karar verildi.

Başkanvekili Tevfik Gerçekler	Üye Rifat Göksu	Üye İsmail Hakkı Ülkmen	Üye Lütfi Akadlı
Üye Şemsettin Akçoğlu	Üye İbrahim Senil	Üye İhsan Keçecioglu	Üye Salim Başol
Üye Celâlettin Kuralmen	Üye Yekta Aytan	Üye Ekrem Korkut	Üye Ahmet Akar
Üye Muhittin Gürün	Üye Lütfi Ömerbaş	Üye Ekrem Tüzemen	